

Tolkanvändarens syn på tolkning i utvecklingssamtal

Ramona Noori

Tolk- och översättarinstitutet, Institutionen för svenska och
flerspråkighet

Examensarbete 15 hp

Tolkning, kandidatkurs (30 hp)

Vårterminen 2015

Handledare: Elisabet Tiselius

Examinator: Birgitta Englund Dimitrova

English title: Interpreter users' perception of interpreting in Parent-
teacher conferences

**Stockholms
universitet**

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att undersöka lärares syn på tolkning i utvecklingssamtal. Genom semistrukturerade intervjuer med sju lärare som har någon typ av erfarenhet i tolkanvändning i utvecklingssamtal var avsikten att kartlägga lärarens erfarenheter av och uppfattning om tolkanvändning i utvecklingssamtal. De teman som framkom som viktiga utifrån intervju svaren var: 1) Lärarnas kunskaper i tolkanvändning. 2) Barnets roll i utvecklingssamtal. 3) Tidsaspekten i ett tolkat utvecklingssamtal.

Studien pekar på att det finns brister i lärarnas kunskaper i tolkanvändning vilket medför frustration och missförstånd i de utvecklingssamtal där tolk används. I ett tolkat utvecklingssamtal är det än viktigare att ta hänsyn till interaktionen mellan alla parter (lärare, förälder, barn och tolk), det framkom att framförallt barnet upplevdes mindre delaktigt i interaktionen jämfört med samtal utan tolk. Studien drar också slutsatsen att lärarna kan öka möjligheterna att uppnå ett bra möte med föräldrarna genom noggrannare förberedelse inför tolkningen liksom bättre planering och styrning/koordination av samtalet genom tolk, så att alla inblandade parterna ska kunna vara lika delaktiga.

Abstract

The purpose of this study was to investigate teachers' experiences of the use of interpreter in parent-teacher conferences. A qualitative analysis was made of semi-structured interviews with seven teachers with different experience in interpreted parent-teacher conferences. My intention was to identify the teacher's experience and perception of using interpreters in this type of meetings. The themes that stood out as important based on the interview responses were: 1) The teachers skills in the use of interpreters. 2) The child's role in the parent-teacher conferences. 3) The time aspect in the interpreted parents-teacher conference. The study indicates that there are gaps in the teachers' knowledge about using an interpreter, which causes frustration and misunderstanding in those meetings. It is even more important to take into consideration the interaction between all involved parties (teacher, parent, child and interpreter) in an interpreted meeting, than in a monolingual meeting. The result of the study shows that the child seemed to be less involved in his type of conversation than in normal parent-teacher conferences. The study also concludes that teachers can increase the chances of achieving a good meeting with the parents, through more preparation, as well as better planning and coordination of an interpreted parent-teacher conference, so as all parties can be involved in the conversation.

Nyckelord

Tolk, utvecklingssamtal, tolkanvändare, skoltolkning, skola, elev, lärare.

Keywords

Interpreter, parent-teacher conference, interpreter user, interpreting in schools, school, student teacher.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1 Syfte.....	3
2. Bakgrund.....	4
2.1 Andra modersmål än svenska i skolan	4
2.2 Tolkning i skolan.....	5
2.3 Begreppsförklaring	6
2.4 Utvecklingssamtal	7
2.4.1 Utvecklingssamtal genom tolk.....	7
2.5 Tolkning som profession	8
3. Material och metod.....	10
3.1 Datainsamling	10
3.2 Bearbetning av data	11
3.3 Etiska överväganden	11
4. Analys och resultat.....	12
4.1 Lärarnas kunskaper om tolkanvändning	12
4.2 Barnets roll i utvecklingssamtal.....	14
4.3 Tidsaspekten i ett tolkat utvecklingssamtal	16
4.4 Sammanfattning av resultat och analys.....	18
5. Diskussion.....	18
Bibliografi	21
Bilagor	23
Bilaga 1 – Information om studien	23
Bilaga 2 – Samtycke till att medverka i studien	24
Bilaga 3 – Intervjuguide	25

1. Inledning

Bristande kommunikation som uppstår om lärare och föräldrar inte förstår varandra, påverkar barnets resultat i skolan. Detta blir särskilt tydligt när föräldrarna har ett annat modersmål än svenska och begränsade kunskaper i det svenska språket och skolsystemet. Just i de här fallen kan det vara extra betydelsefullt att informera föräldrarna så noga som möjligt om skolsituationen, för att de ska kunna vara med och fatta beslut om barnets skolgång (Andersson & Jansson 2007, s. IV). Lärarna och skolan har ett ansvar att se till att alla elever får en likvärdig utbildning och lika möjligheter. Skollagen säger att skolan ska klargöra för elever och för deras vårdnadshavare vilka rättigheter och skyldigheter de har, vilka krav som ställs på eleven och vilka mål utbildningen har (Skolverket 2011, s.8).

Invandringen ökar stadigt och har ökat ytterligare de senaste åren, och detta märks inte minst i skolorna. Det har inte förts någon statistik över hur många barn som invandrat själva eller har föräldrar som invandrat som går i skolan. Men det finns uppgifter om hur många barn som har ett annat modersmål än svenska (Skolverket 2002). Enligt Skolverkets fakta (2010) har 20 % av alla barn som går i skolan en eller två föräldrar med ett annat modersmål än svenska, och använder aktivt modersmålet i hemmet (ett krav för att vara berättigad till modersmålsundervisning). Hur många av dessa föräldrar som enbart har begränsade kunskaper i svenska är inte kartlagt. De facto har många barn i skolan föräldrar som behöver stöd av tolk för att kunna kommunicera med skolan.

Skolan och hemmet måste kunna samarbeta för att barnet ska få all hjälp man behöver, men utan kommunikation finns inte möjlighet till samarbete. Förståelse mellan lärare och föräldrar är viktigt för att man ska kunna stötta eleverna hemma och på skolan, samt för att få adekvat information om barnets skolgång och barnets hemsituation (Tema modersmål 2014).

Baserat på detta och på min erfarenhet som tolk och lärare, har jag valt att undersöka lärarens syn på tolkning i utvecklingssamtal. Mitt intresse blev än större när jag upptäckte att det inte fanns så mycket forskning i ämnet. Jag har valt att studera tolkade utvecklingssamtal genom intervjuer med lärare, för att kunna belysa de problem som kommer upp under samtalet och förhoppningsvis öka förståelse för ämnet och upplysa lärarna om vilken innebörd en god kommunikation mellan lärare och föräldrar kan ha, särskilt när man inte talar samma språk.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie var att undersöka lärarens syn på och erfarenheter av tolkning i utvecklingssamtal. Genom semistrukturerade intervjuer med sju lärare som har någon typ av erfarenhet av tolkanvändning i utvecklingssamtal var avsikten att kartlägga lärarens erfarenheter av och uppfattning om tolkanvändning i utvecklingssamtal.

2. Bakgrund

Sedan 1930-talet har Sverige varit ett invandringsland. Invandringen har varierat väldigt mycket i fråga om skäl och länderna varifrån utvandringen har skett (Nilsson 2004). Under 1940-talet var det mest människor från krigsdrabbade grannländer som kom till Sverige. I början av 1970-talet fick Sverige en stor arbetskraftsinvandring från Finland. Under 1993 och 1994 var det hög invandring från länderna i före detta Jugoslavien på grund av balkankriget (Nilsson 2011). Enligt Statistiska centralbyrån, var det tidigare lättare att identifiera en dominerande orsak till invandringen. Idag finns det alldeles för många skäl som orsakar utvandring från olika länder samtidigt. De senaste årens höga nivå på invandringen har flera förklaringar: arbetskraftsinvandring, flyktinginvandring, familjeanknytning, återinvandring och återutvandring (SCB 2013). Sverige blir ett allt mer mångkulturellt land vilket medför ett ökat behov av tolkar inom alla områden: arbetslivet, sjukvården, socialförsäkringsområdet, rättsväsendet, migrationsområdet samt hela det sociala fältet (TÖI 2008, s.13). Förvaltningsprocesslagen (1971:291) och förvaltningslagen (1986:223) i rättegångsbalken, säkerställer att människor som lever i Sverige men som inte talar eller förstår svenska har rätt att begära tolkhjälp. (Wadensjö 1998, s. 15). I samband med arbetskraftsinvandringen från Finland i slutet av 1960-talet, startade tolkverksamheten och tolkutbildningen i Sverige.

År 1976 började auktoriseringen av tolkar i Sverige, och 1977 grundades Tolklinjen vid Stockholms universitet. Samtidigt publicerade Kammarkollegiet en vägledning för professionella tolkar ”God tolksed”. I jämförelse med många andra länder har Sverige haft en offentligt organiserad tolkservice under en lång tid (Wadensjö 1998, s.15). Tolk - och översättarinstitutet, (TÖI), vid Stockholms universitet grundades år 1986 och har fram till 2012 haft ansvaret för tolkutbildningen i landet som i huvudsak bedrivits vid folkhögskolor. (TÖI 2008, s. 23). TÖI fastställde nationella kunskapsmål och vägledande studieplaner för folkhögskolornas tolkutbildning fram till år 2012 när Myndigheten för yrkeshögskolan tog över och blev huvudansvarig för alla tolkutbildningar vid folkhögskolor i Sverige. TÖI har dock en utbildning för tolkar i offentlig sektor på universitetsnivå, samt utbildning för konferenstolkar. En tolkutbildning ska, enligt Tolk - och översättarinstitutet, främja forskning och utvecklingsarbete, verka för information och kompetensutveckling i det svenska samhället, samt fungera som kontaktorgan i tolk- och översättarfrågor (TÖI 2011, s.3 & s.12).

2.1 Andra modersmål än svenska i skolan

1 av 5 elever i svenska skolan har ett annat modersmål än svenska (Tema modersmål 2014) (se tabell 1) Ändå finns det, så vitt jag har kunnat finna, inte några allmänna riktlinjer om hur man ska kommunicera genom tolk i utvecklingssamtal, därmed finns det goda skäl att anta att parterna i ett utvecklingssamtal inte nödvändigtvis är medvetna om tolkens roll i ett sådant möte mellan skola, barn och föräldrar.

Skolår	Antal	Procent (av det totala antalet elever under läsåret)
2009/2010	173174	20,9
2010/2011	181412	20,5
2011/2012	184220	20,7
2013/2014	210837	22,5

Tabell 1 *Antal elever som rätt till modersmålsundervisning i Sverige.* (Skolverket Tema modersmål, 2014)

Tidigare forskning visar hur viktigt det är för tvåspråkiga barn att ha tillgång till sitt modersmål eftersom detta underlättar inläringen i andra ämnen också. De amerikanska forskarna Thomas och Collier (2003) visar att de elever som har ett starkt modersmål har bättre förutsättningar att klara sina studier på andraspråket. Även Skolverket lyfter i läroplanen fram vikten av modersmål, ”att ha tillgång till sitt modersmål underlättar också språkutvecklande och lärande inom olika områden” (Skolverket 2011, s.15). Enligt Viberg (1996) är utvecklingen av modersmålet central för inläringen av ett annat språk. Andraspråksutvecklingen blir mycket lättare och effektivare hos de barn som har ett starkt förstaspråk.

Både föräldrar och lärare behöver stödja barnet i skolarbetet. Ett bra samarbete mellan skolan och hemmet hjälper barnet att få bättre resultat i skolan (Skolverket 2011, s.9). På en konferens för modersmåls lärare under hösten 2014 informerade Skolverkets representanter om att regeringen har för avsikt att göra rejäla satsningar på skolor med låga resultat och med många nyanlända¹ elever. (Tema modersmål 2014). Det ska vara ett systematiskt kvalitetsarbete, och man hoppas att forskningsresultat ska nå ut till klassrummet. På konferensen beskrev man också hur kartläggningen av de nyanlända eleverna ska gå till. Det är en kartläggning som ska göras i dialog med eleven och vårdnadshavaren. Däremot var det inte tydligt om man kommer att använda sig av tolk i den kartläggningen, eftersom riktlinjer håller på att utarbetas (Tema modersmål 2014).

2.2 Tolkning i skolan

Skollagen (2010:800) hävdar likvärdig undervisning och samma möjligheter för alla. Lika värde för alla människor är centralt i skolans lagstiftning. Alla barn ska ges samma möjligheter att utvecklas utifrån sina förutsättningar, oavsett kulturell bakgrund, religion eller etnicitet (Skolverket 2011, s.7-8). Att ha tillgång till tolk i allmänhet underlättar kommunikationen mellan hem och skola, men att ha en tolk närvarande i ett utvecklingssamtal är oerhört viktigt eftersom detta är nästan det enda tillfället när de två parterna, lärare och förälder, möts och kan diskutera barnets situation. För att en förälder ska kunna stödja sitt barn i sitt skolarbete, måste hen först och främst förstå vad läraren säger, eller föreslår. Skolan har ett ansvar att se till att alla föräldrar kan förstå skolans information och att de kan samarbeta med skolan (Tema modersmål, 2014). Om föräldrar inte kan stödja barnet i skolarbetet, och

¹ Med nyanlända elever avses elever som anländer nära skolstarten eller under sin skoltid i grundskolan, gymnasieskolan eller särskolan och som inte har svenska som modersmål och som bristfälligt eller inte alls behärskar det svenska språket. Skolverket (sökdatum 2015 – 01- 15)

detta leder till att barnen hamnar vid sidan av, kan det gå så långt att barnen känner att de saknar kulturell tillhörighet, eftersom skola och hemmet är två väsensskilda miljöer.

Som nämns ovan, finns det omfattande tidigare forskning om barns tvåspråkighet (Håkansson 2003, Viberg 1996), och det finns också relativt mycket forskning om tolkning inom sjukvården och andra områden (Wadensjö 1998, Englund Dimitrova 1991), men det finns mycket få studier om tolkning i skolan, *skoltolkning*². Den forskning som gjorts på tolkning i skolan har dessutom inte gjorts i Sverige, exempel är Antonini (2010). Skolverket menar att för att nyanlända elever ska kunna komma vidare i sin kunskapsutveckling snabbt så måste undervisningen utformas utifrån elevens behov och detta sker i samarbete med föräldrarna. Det är viktigt att stötta eleverna för att stärka deras identitet, skapa relevans, och för att de ska känna sig trygga i sin miljö. Då krävs en bra kommunikation mellan hem och skola (Tema modersmål 2014) vilket är omöjligt utan tolk.

2.3 Begreppsförklaring

Tolk är inte en skyddad yrkestitel, därför förekommer många olika begrepp som definierar den som muntligt överför information mellan personer som talar olika språk. Exempel på dessa som förekommer i denna studie är auktoriserad tolk och professionell tolk.

Auktoriserad tolk - för att en tolk ska vara auktoriserad måste hen ha genomgått Kammarkollegiets föreskrivna kunskapsprov inom följande områden: arbetsmarknad, allmän försäkring och sociala frågor, migration, sjukvård och juridik samt ett muntligt prov (TÖI 2008 s.27).

Tolkanvändare- i den här studien definieras tolkanvändare som den myndighetsperson (skolpersonalen i det här fallet) som använder sig av tolk för att kommunicera med en annan part, det vill säga föräldern.

Brukare/Klient – används i den här studien för att beskriva den part i ett tolksamtal som inte är myndighetsperson (alltså föräldern i det här fallet).

² I den här studien avser *skoltolkning* den tolkning som sker mellan skolpersonal och föräldrar vid t ex utvecklingssamtal.

2.4 Utvecklingssamtal

Syftet med utvecklingssamtal är att förstärka och stimulera barnens utveckling och lärande. Samtidigt ska föräldrarna få information om elevens skolsituation för att kunna ge stöd i skolarbetet (Skolverket 2011). Om kommunikationen inte fungerar eller om det finns allvarliga brister, kommer detta att påverka barnet eftersom man inte kan nå målet. Skolverket beskriver ett utvecklingssamtal som ett samtal där alla parter ska få komma till tals och det är viktigt att eleverna och föräldrarna vet vilka mål det finns för olika ämnen, och förstår hur läraren har bedömt elevens kunskapsutveckling (Skolverket 2008). Vidare säger Skolverket att skolans uppgift är att se till att eleverna utvecklas och når målen i skolan så långt som det är möjligt (Skolverket 2011 s.9, Regelverk).

Utvecklingssamtalet ska fungera som hjälp för elevens lärande. Det ska vara en planering mellan skolan, föräldrar och elev, och en identifiering av vad var och en behöver göra för att eleven ska kunna nå kunskapsmålen (Skolverket 2012). För att kunna göra en omfattande bedömning av elevens utveckling i skolan, ska lärarna vara tydliga med vad skolan, eleven och föräldrarna ska göra för att eleven ska nå målen och vilka åtgärder som ska vidtas för att nå dem (Skolverket 2011). Allt detta kräver att kommunikationen i ett utvecklingssamtal fungerar utan några hinder.

PISA (Programme for International Student Assessment) är ett världsomfattande projekt initierat av OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) som genomförs var tredje år. Det är en internationell studie som mäter elevernas kunskap och kompetens inom vissa nyckelområden (Skolverket 2014). Vid varje mättillfälle är ett kunskapsområde i fokus. År 2000 gjordes den första PISA undersökningen och då var läsförståelse huvudområde (Skolverket 2014). Då undersökte man hur läsning används i inlärningsprocessen. Analysen från PISA undersökningen år 2000 visar att en god kommunikation mellan föräldrar, barn och skola hjälper barnet att prestera bättre i skolan. Elevernas studieresultat påverkas av deras bakgrund men också av föräldrarnas delaktighet och engagemang i skolan. Föräldrarna kan lättare stödja sina barn i skolarbetet på modersmålet, vilket har positiv effekt på elevernas studieresultat (OECD 2001 s.147 - 157).

2.4.1 Utvecklingssamtal genom tolk

Någon allmän plan för skolans kommunikation med föräldrar som inte pratar svenska finns inte. Den enda plan som finns är Skolverkets *Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever* från 2008. Skolinspektionens granskningsrapport (2009:3) rekommenderar skolor att ha klara anvisningar för vad som gäller vid mötet med barn och föräldrar som inte pratar svenska. Skolverkets råd är att tolk ska användas i möte mellan skolan och föräldrar som inte talar svenska (Skolverket 2008). Många skolor vill ha en bättre föräldrakontakt och använder sig av olika strategier för att nå det målet så snabbt som möjligt (Skolinspektionen 2009). Alla föräldrar har rätt till information från skolan, ”skolans och vårdnadshavarnas gemensamma ansvar för elevernas skolgång ska skapa de bästa möjliga förutsättningarna för barns och ungdomars utveckling och lärande” (Skolverket 2011).

För att kommunikationen mellan föräldrarna med begränsade kunskaper i svenska och skolpersonalen ska fungera, behöver bägge parterna hjälp med att överbygga de språkliga barriärerna. (Tema modersmål 2014). Tolken kan hjälpa båda parterna att göra sig förstådda och att förstå vad den andra parten säger, vilket skapar färre missförstånd mellan parterna och bidrar till barnens kunskapsutveckling. Det finns ett samband mellan sättet som skolan informerar föräldrarna på, och samarbetet som skapas mellan skolan och föräldrar. Om informationen som föräldrarna får är

bristfällig, brukar det också finnas brister i deras samverkan i barnens skolgång. Föräldrarna vågar inte kontakta skolan i lika hög utsträckning på grund av sina kommunikationssvårigheter, detta påverkar i sin tur barnets skolsituation (Tema modersmål 2014).

I sin doktorsavhandling om tolkning i sjukvården fann Fatahi (2010) att sjukvårdspersonalen efterlyser mer och mer kulturellt sakkunniga tolkar och dessutom efterfrågar ofta att en och samma tolk återkommer för att kunna skapa kontinuitet i tolkanvändningen (Fatahi 2010). Även om inte Fatahis forskning rör skolans värld kan man anta att resultaten går att överföra till utvecklingsamtal. Ett annat område som också skulle kunna göra skillnad för kontinuiteten är fastanställda tolkar. Vissa verksamheter³ (ex. Fittja vårdcentral) har det i de vanligaste språken och man kan anta att det skulle vara av värde inom andra områden också som till exempel i skolan. Bristen på tid vid ett tolkat samtal kan upplevas som ett problem och leda till brister i kommunikationen mellan parterna.

2.5 Tolkning som profession

Tolkning möjliggör kommunikation mellan två eller flera parter som inte förstår varandras språk, men som vill eller måste ha kontakt med varandra. (TÖI 2008 s. 11)

Tolken förmedlar kommunikation mellan människor som inte talar samma språk. Tolk är inte ett skyddad yrkestitel vilket innebär att nästan vem som helst kan jobba som tolk. Vilka uppdrag en tolk kan få beror på vilka språk och realia-kunskaper tolken har. Men auktoriserad tolk är en skyddad titel vilket betyder att man måste genomgå Kammarkollegiets auktorisationsprov för att vara auktoriserad tolk (Norström 2013 s.20, SOU 2005:37). Begreppet kontakttolkning (dialogtolkning) kallas på engelska community interpreting (eller public service interpreting). Från det engelska namnet kan man förstå att det handlar om tolkning i institutionella sammanhang där myndighetsanställda och individen som kontaktar myndigheten inte talar samma språk (TÖI 2008, s.11-12).

Dagligen pågår tusentals tolkade samtal i världen och många människor är också beroende av tolkar på sin arbetsplats (Wadensjö 1998 s. 14). Internationellt sett har behovet av tolkning i offentlig sektor ökat på grund av migration, globalisering och andra faktorer. I Sverige och i många andra länder, har tolkning i offentlig sektorn utvecklats sedan 1960-talet, och utvecklingsprocessen är fortfarande pågående (Norström 2013, s. 14-17). Att ha tillgång till tolk när man kommer i kontakt med en myndighet är en rättighet som varje människa har för att kunna uttrycka sig fritt. Likabehandling och delaktighet är grundprincipen för tillgång till tolk. Myndighetspersonen har skyldighet att beställa tolk om den inte kan kommunicera med klienten, på grund av att klienten inte kan prata svenska (Norström 2013, s. 16).

Det är viktigt att tolkanvändaren skaffar sig kunskaper om hur man kommunicerar via tolk, eftersom tolkens närvaro kan förändra samtalet på ett elementärt sätt (Wadensjö 1998, s. 12 och 16). Personer som anlitas som tolk är inte alltid professionella tolkar. Många tolkar har inte ens en grundläggande utbildning och anlitas av myndigheter av ekonomiska och praktiska skäl (Wadensjö 1998, s. 14). Detta är ett problem eftersom utbildade och auktoriserade tolkarna tvingas konkurrera med utbildade personerna som får tolkuppsdrag. Att det inte finns några krav på att en utbildad eller auktoriserad tolk bör anlitas, är en hot inte bara för tolkanvändaren utan också för klienten/brukaren om också är beroende av tolkningen för att säkra sina rättigheter (Norström 2013, s. 19).

³ Västmanlands tolkcentral har sju anställda tolkar i sju olika språk och Transvoice har 50 anställda tolkar på ett callcenter (Tolkprojektet 2010)

Tolkars arbetsvillkor, vad det gäller arvode, arbetssituation och konkurrens, gynnar inte att tolkar utbildar eller auktoriserar sig, bland annat eftersom fortbildning som regel inte automatiskt genererar högre ersättning eller fler uppdrag. Som tolk måste man hålla sig uppdaterat kontinuerligt både i sina språkfärdigheter och kunskapsmässigt. Eftersom tolkar oftast jobbar som frilans, måste de själva stå för uppgradering av sina kunskaper. Många tolkar har andra jobb också för att kunna försörja sig. Att kunna få sina meriter och kunskaper validerade och godkända av en myndighet (Myndigheten för Yrkeshögskolan) skulle betyda högre arvodesnivåer och större möjligheten att kunna försörja sig på tolkyrket (Norström 2013, s. 19). Det råder brist på auktoriserade tolkar i alla språk. Trots att det finns ett stort antal auktoriserade tolkar och tolkar med special kompetens, kan efterfrågan på professionella tolkar inte tillgodoses (SOU 2005:37).

3. Material och metod

3.1 Datainsamling

För att samla in material till studien intervjuades sju personer. De intervjuade personerna var svensktalande lärare med olika lång arbetslivserfarenhet och olika lång erfarenhet av att använda tolk i utvecklingssamtal. Se tabell 2 över deltagarna.

	Titel	Arbetslivs erfarenhet	Erfarenhet av utvecklingssamtal genom tolk	Modersmål
A	Lärare i grundskola	10 år	1 termin	Svenska
B	Lärare i grundskola	6 år	2 år	Svenska
C	Special pedagog	20 år	20 år	Svenska
D	Lärare i grundskolan	4 år	4 år	Svenska
E	Lärare i grundskolan	1 år	1 år	Arabiska
F	Lärare förberedelseklassen	10 år	10 år	Finska
G	Lärare förberedelseklassen	10 år	10 år	Svenska

Tabell 2. *Deltagarna*

Lärarna rekryterades på samma skola där artikelförfattaren arbetar. Jag är alltså kollega till deltagarna i undersökningen, dessutom har jag erfarenhet som tolk i utvecklingssamtal. Däremot är jag inte personlig vän med någon av deltagarna och under analysen har jag försökt hålla mig så objektiv som möjligt till deltagarnas yttranden. Deltagarna utgör ett så kallat bekvämlighetsurval, vilket innebär att personer med den önskade bakgrunden tillfrågas och de som tackar ja till att delta är de som ingår i studien. Lärarna har deltagit anonymt i studien och för att intervjuaren inte ska kunna kopplas till deras bakgrund (i tabell 2) omnämns svaren i analysen som 1, 2, 3 osv, enligt en annan numrering än i tabell 2.

De semistrukturerade intervjuerna baserades på ett antal huvudfrågor och olika följdfrågor, dessutom uppkom ytterligare följdfrågor som grundades på de svar som tolkanvändarna gav (se bilaga 3 för intervjufrågor, huvudfrågor och de planerade följdfrågorna). Dessutom förekom teoribildning enligt grundad teori (Glaser 1978), eftersom vissa teman som framkom i den första intervjun sedan undersöktes vidare i de följande intervjuerna. Intervjuerna spelades in och anteckningar fördes vid samtalet, för att bortfall av information eller uppehåll inte skulle förekomma.

Intervjuerna spelades in med hjälp av en inspelningsapparat lånad från Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet. Inspelningarna omfattade sammanlagt ungefär 150 minuter och varje intervju tog cirka 20 - 25 minuter. Intervjun bestod av totalt 29 frågor (grundfrågor och följdfrågor).

Intervjuerna genomfördes utifrån kvalitativ metod. En kvalitativ intervjumetod enligt Fägerborg (1999) med öppna frågor ger utrymme för nyanserade svar och möjligheten för de intervjuade personerna att beskriva sina upplevelser med egna ord. Det gör också att intervjuledaren har större möjlighet att ställa följdfrågor. När intervjufrågorna formulerades var strävan att vara så klar och koncis som möjligt, språket skulle vara enkelt och vissa frågor innehåller också beskrivningar och exempel för att intervjupersonerna lätt ska kunna förstå dem. De intervjuade pratade fritt, vilket föranledde att intervjufrågorna ställdes i en varierande ordning för att inte avbryta flytet i samtalet. De frågor och svar som används som exempel i uppsatsen är ordnade efter analysens struktur och numreringen är inte samma som den från intervjuguiden. Dessutom förekommer vissa frågor inte i intervjuguiden eftersom de var följdfrågor som bara ställdes till vissa informanter.

Intervju som metod ger ”möjligheter att gå på djupet” med hjälp av följdfrågor, och genom att uppmuntra till mera berättelser och tidigare förklaringar (Fägerborg 1999, s.58). Alla intervjuade personer pratade fritt och diskuterade även vissa frågor innan jag hann ställa dem, eller diskuterade andra områden utanför frågorna och tog upp andra intressanta ämnen, vilket medförde ytterligare kommentarer och följdfrågor. Intervjuer är inte bara forskningsmaterial, ”utan resultatet av en viss form av kommunikation”, av ett samspel mellan parterna (Fägerborg 1999, s.59).

3.2 Bearbetning av data

Det insamlade datamaterialet har därefter analyserats utifrån svaren på frågorna och studiens övergripande frågeställning. Materialet bearbetades genom kvalitativ innehållsanalys (Krippendorff 2012), de lästes igenom för att få en uppfattning om helheten och därefter samlades liknande svar ihop utifrån olika temagrupper. Exempel på svaren ges under genomgången av resultaten och analysen. I uppsatsen har vissa svar valts ut eftersom de är mest relevanta för studiens syfte. Direkta citat är kursiverade. Delar av samtalet transkriberades också för en lättare bearbetning av data, så kallad selektiv transkribering. Transkriptionen är i hög utsträckning gjord med traditionella skrivkonventioner eftersom det i den här analysen framförallt är innehållet och inte formen som analyseras.

3.3 Etiska överväganden

I denna studie togs särskilt hänsyn till Vetenskapsrådets ”Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning” (2014), och dess fyra krav. Samtyckeskravet: de intervjuade personerna informeras om studien för att kunna ge samtycke. Informationskravet: de intervjuade informeras om deras roll i intervjun och om intervjus vetenskapliga syfte. Nyttjandekravet: personerna informeras också om att uppgifterna används endast för forskningsändamål. Konfidentialitetskravet: personerna lovades att inspelningarna kommer att bevaras under sekretess och att raderas efter studie och ingen kommer att kunna använda eller lyssna dem för något annat syfte. Personernas anonymitet garanterades.

I en studie med få informanter som lätt identifieras är det viktigt att ta etiska hänsyn. I denna studie har särskild vikt lagts vid att anonymisera materialet så att deltagarna inte är identifierbara utifrån kön, språkbruk, bakgrund eller liknande. Innan intervjun informerades deltagarna som angivits ovan och därefter fick deltagarna ge skriftligt samtycke. De blev också informerade om att deras medverkan är frivilligt och att de har rätt att avbryta deltagande när dem vill, utan att behöva motivera varför. Deltagarna skrev också under att de samtyckte (se bilaga 1).

4. Analys och resultat

Mitt syfte med denna studie var att ta del av några lärares syn på tolkning i utvecklingssamtal. Genom semistrukturerade intervjuer med sju lärare var avsikten att kartlägga deras erfarenheter av och uppfattning om tolkanvändning i utvecklingssamtal. Vilka möjligheter samt svårigheter upplever lärarna i tolkat samtal?

De teman som framkom som viktiga utifrån analysen och som lett fram till resultatet var:

1. Lärarnas kunskaper i tolkanvändning
2. Barnets roll i tolkat utvecklingssamtal
3. Tidsaspekten i ett tolkat utvecklingssamtal

För att göra resultatredovisningen tydligare, valde jag att använda autentiska exempel från det materialet jag har samlat ihop. Vissa av de redovisade frågorna i följande exempel finns inte med i intervjuguiden (bilaga 3) eftersom de är följdfrågor som jag ställde till mina informanter under intervjuens gång.

4.1 Lärarnas kunskaper om tolkanvändning

Det kom fram att det finns brister i lärarnas kunskap om tolkanvändning, eftersom de saknade relevant utbildning, något som de önskade att ändra på. Lärarna uppgav också att de med tiden hade lärt sig själva att kommunicera genom tolk i utvecklingssamtal. Hur korta eller långa meningar man bör använda, vem man bör titta på och så vidare, detta var något man hade lärt sig i efterhand.

Exempel I

Fråga 1 *Har du fått någon information om vad gäller att vara en bra tolkanvändare? Om man inte har fått utbildning eller info om tolkanvändning vill man ha det då?*

Svar 1.1 *Jag har inte fått info. Jag hade gärna velat ha det, innan samtalet satte igång. Vad gäller det? Hur går det till? Hur fungerar det? Vad ska man tänka på? Det hade varit jätteskönt att få det av skolan, så här fungerar det när vi använder tolk och så här gör vi när vi använder oss av tolk.*

Svar 1.2 *Det hade nog kunnat vara bra, för att se hur olika samtal ser ut.*

Svar 1.3 *Nej, vill gärna ha det för att lära sig hur mycket ska man prata på en gång, hur långa meningar.*

Wadensjö menar att det är viktigt både för tolken och för tolkanvändaren att skaffa sig kunskaper om hur man kommunicerar genom tolk (Wadensjö 1998, s.17). Tillgång till utbildade tolkar, användning av professionella tolkar i första hand och en grundläggande utbildning i kommunikation via tolk för personalen som arbetar med tolkar, är enligt Wadensjö de viktigaste faktorerna för att kunna garantera social service och rättssäkerhet på lika villkor för alla (Wadensjö 1998, s.9-10). Ingen av mina

informeranter kunde bekräfta om de hade använt sig av en auktoriserad tolk vid något tillfälle eller inte, eftersom de inte hade kontrollerat detta. Samtliga lärare i studien tog för givet att de tolkar som kom till skolan var auktoriserade, eller professionella tolkar, eller specialiserade inom skola eftersom de var bokade genom en tolkförmedling.

Exempel II

Fråga 2 *Vet du vilken kompetens tolkarna hade?*

Svar 2.1 *Nej, det är från samma, samma tolk- så jag vet ju inte vad de har för olika-, jag vet ju bara att de är auktoriserade tolkar.*

Svar 2.2 *Jag antar att de är professionella, om de kommer genom tolkförmedlingar. Det förutsätter jag om de kommer genom en förmedling.*

Fråga 3 *Är du säkert på att det var auktoriserade tolkar, har du kollat upp det?*

Svar 3.1 *Eftersom de är från den här tolkförmedlingen, så tar jag det för givet.*

Svar 3.2 *Nej - jag har inte tänkt på det förut. När man bokar en tolk, man förväntar sig att tolken har den förmågan.*

Fråga 4 *Har ni några krav på tolkarnas kompetens? Exempelvis auktoriserade, erfarenhet av utvecklingssamtal, etc?*

Svar 4.1 *Ingenting, hon [administratören] bokar via en tolkcentral som vi brukar använda. Jag har ingen aning, jag beställer bara tid och språk.*

Svar 4.2 *Jag säger bara vilket språk jag behöver och vilket tid, jag tar för givet att de beställer en tolk som är van att tolka i skolan, jag antar att tolkarna får olika tolkområden, jag har tagit för givet att de ska ha olika erfarenheter, eftersom de beställer en tolk i skolan, med tanke på olika begrepp och så.*

Svar 4.3 *Nej, det har vi aldrig haft. Vi har inga sådana krav, det har vi inga alls.*

Enligt min egen erfarenhet från tolkbranschen ger tolkning i skola ersättning på lägsta arvodesnivå, eftersom inga krav ställs från beställarna att auktoriserade tolkarna ska användas. Därför väljer auktoriserade tolkar bort dessa uppdrag till förmån för andra uppdrag som ger högre arvode, på grund av detta är det mest troligt att lärarna i studien inte hade haft tillgång till auktoriserad tolk. Redan 1998, noterade Wadensjö att personer som anlitas som tolk inte alltid är professionella yrkesutövare, utan av ekonomiska och praktiska skäl förekommer det att icke utbildade personer, mer eller mindre lämpade för sitt uppdrag används av myndigheter (Wadensjö 1998, s. 14). I ett personligt telefonsamtal med en tolkförmedlare på Semantix (en av de största tolkförmedlingarna i Sverige), bekräftar tolkförmedlaren att de auktoriserade tolkarna inte är så intresserade av just uppdrag inom skola, på grund av ersättningsnivån. (Semantix, personlig kommunikation, 2015-02-25)

Analysen visade även att lärarna föredrog erfarna och utbildade tolkar och att de märkte kvalitetskillnad på tolkar (se exempel III nedan). De tolkar som uppfattades som sämre var de som hade lagt sig i samtalet genom att framföra sina egna värderingar och åsikter, vilket uppfattades som obehagligt och försvårande för lärarnas arbete.

Exempel III

Fråga 5 *Har tolken hållit sig neutralt och opartisk?*

Svar 5.1 [...] ibland om man pratar om ett känsligt ämne, märker man att de pratar ganska mycket tillsammans och jag får en kort svar tillbaka, då undrar man ... ok vad är det som har hänt nu, [...] då var han inte helt trogen till mig med det han tolkade till dem, jag frågade inte vad de sa men jag ställde en följdfråga. Mamma pratade till tolken och [...]

Svar 5.2 Opartiskt? - Det var en gång när de satt och pratade väldigt länge och sen så sa han [tolken), svarade han bara tillbaka: Jaaa, liksom, de har mycket hemma, -. Då kände jag: jaha, - är det aktuellt? Är det någonting vi ska prata om nu på samtalet eller är det bara någonting som ni började prata om ändå? [...] just det han sa att det är mycket hemma, så kände jag att de pratade om någonting annat.

Svar 5.3 En gång hade jag en tolk som la sig i samtalet och sa: Kan det inte vara såhär? [...]det var inte alls bra, [...] jag tror att vi ringde till förmedlingen och sa det.

Fråga 6 *Vilken roll har tolken? Vilken betydelse har tolken för mötet mellan dig och föräldrar?*

Svar 6.1 Rollen är bara att översätta. Jag vet inte om de kände varandra, jag tror inte det. En gång märkte jag att tolken lade värdering i det jag sa, du vet att man kan märka vissa saker även om man inte förstår språket. Och det kändes väldigt, väldigt obehagligt. Jag har inga bevis, men jag misstänker det. Det handlar om en familj som hade det jobbigt, det var ett känsligt samtal. Och det är jätteviktigt att tolken är - alltså inte visar några känslor. Den inte värderar det som sägs.

Svar 6.2 Att översätta det jag säger, inte lägga sig i, inte komma med egna- bara översätta. [...]Jag pratar inte med tolken, jag vill att tolken ska vara länken.

4.2 Barnets roll i utvecklingssamtal

Enligt Läroplanen och enligt min egen erfarenhet som tolk och lärare, är barnet huvudpersonen i utvecklingssamtalet, eftersom det är hens utveckling och lärande som ska diskuteras (Skolverket 2011). Elevernas delaktighet i utvecklingssamtal tillsammans med föräldrar och lärare är en självklarhet. Många pedagoger involverar barnet i utvecklingssamtalet genom att låta dem berätta för föräldrarna om skolsituationen. När det gäller barnets roll i utvecklingssamtal med tolk, upplever lärarna att samtalet inte har samma struktur. Barnet är inte lika delaktigt i ett utvecklingssamtal med tolk som i ett samtal utan tolk. Barnet är inte längre i centrum, som hen ska vara. Jag har inte undersökt frågan från barnets perspektiv, men alla mina informanter upplevde att barnet var annorlunda på något sätt när det var tolk med i samtalet. Barnet var inte lika delaktigt, och pratar inte utan att bli tillfrågat, kanske hen inte visste när hen skulle ta turen eller vilket språk hen ska prata eller vem hen ska prata med, läraren eller föräldern. Barnet brukar också vara den som förstår vad båda parterna säger, vilket är ganska ovanligt i ett samtal genom tolk.

Exempel IV

Fråga 7 *Hur uppfattar du ett tolkat utvecklingssamtal, jämfört med ett utvecklingssamtal utan tolk?*

Svar 7.1 [...] jag tycker att samtalet blir lite annorlunda på så sätt att: När jag har ett utvecklingssamtal med en svensktalande förälder, så försöker jag mer att eleven pratar mer, att jag och eleven pratar, att förälder får kommentera och lägga till, men när det blir en tolk, så blir det mer att man vänder sig till förälder. För att barnet, ser man ganska ofta blir osäker, vad ska jag prata nu, vem ska jag vända mig till? Det är en ganska svår situation för barnet när fröken pratar svenska och mamma pratar någonting annat, eller pappa, och så sitter barnet där i mitten och vet inte riktigt hur hen ska prata. När jag ställer en fråga, hur ska hen svara då, så jag märker ibland att det kan bli mer obekvämt för barnet, vilket gör att det då istället blir att jag pratar mer med föräldern, vilket jag tycker att det är synd, för jag tycker att barnet ska hålla i, liksom äga samtalet lite, eftersom det är dem det handlar om.

Svar 7.2 jag tänker mycket på eleven, och hur hen känner, det ska kännas bra. [...] Eleven blir mycket mer sluten. Eftersom barnet inte vet när det ska komma in.

Fråga 8 *Upplever du att barnet är mindre delaktig i samtalet när det är tolk?*

Svar 8.1 Jaa, absolut. Där informerar jag mer åt föräldrarnas håll, men barnet blir tystare när jag har tolk, de säger inte lika mycket. [...] Men tolken - jag vet inte om de blir -. Vilket språk ska jag prata nu? Jag vet inte om barnet känner så? Jag har aldrig ställt frågan, men nu när du säger det, tänker jag på det du säger, de säger inte mycket barnen, när jag har tolksamtal.

Svar 8.2 Så kan det vara. Det blir mer att man fokuserar på de vuxna, på föräldern. Jag vet inte riktigt varför. Det kan vara på grund av tid. Barnet får vara med men dem kanske är inte lika delaktiga.

Lärarna upplever inte att barnet inte förstår vilken roll tolken har, och att barnet inte längre vet vart de ska komma in till tals i mötet och hur de ska göra det. Det är förvirrande för barnet att inte veta från början hur mötet kommer att gå till, och vart ska barnet komma in. Barn uttrycker sig på sitt eget sätt och det är nödvändigt att skapa en god kommunikationsarena för att få barnen att delta. Vissa tolkar verkar tro att barn inte förstår tolkens roll och funktion, och att det blir därmed svårt att följa de etiska riktlinjerna och tolka i sådana samtal (Nilsen 2010).

Exempel V

Fråga 9 *Hur skulle du vilja ha det? Vad är det idealiska samtalet?*

Svar 9.1 Det är det som jag säger, de här tolkarna som det flyter smidigt med, dem behöver jag inte titta på, jag behöver bara ha dem i ögonvrån, så att jag kan bara vända mig till föräldrarna, men där de bryter snabbt, händer det att jag måste vända mig till tolken och säga någonting, det gör att jag tappar föräldrakontakten. Jag måste se när jag känner att den tolken behöver, den brukar oftast dra in ett andetag eller att den markerar med kroppen att nu vill jag översätta. [...] Om man har en treparts samtal i

stället för två, händer det att föräldrarna vänder sig till tolken istället för att vända sig till mig. Det har hänt några gånger, men oftast brukar de titta på mig och tolken bara översätter. Det är då samtalet flyter på.

Med bättre planering/kunskap, kan lärarna sätta vissa riktlinjer från början för att deltagarna ska veta hur samtalet kommer att gå till, eller kan be barnet att bara tala sitt modersmål med föräldrarna och att tolken ska tolka allt

Exempel VI

Fråga 10 *Brukar du fråga efter någon speciell tolk? Varför?*

Svar 10.1 *Nej, eftersom det är första gången, jag har ingen aning om hur det går till.*

Svar 10.2 *Ibland efterfrågat nån bra tolk – duktig - där samtalet har flutit på.*

Svar 10.3 *Ja, jag hade, 2 typer av tolkar, en som tolkade under tiden när jag pratade, vilket gjorde att jag nästan kunde prata som vanligt, vilket var fantastisk. Då var det lättare att få med eleven.*

4.3 Tidsaspekten i ett tolkat utvecklingssamtal

Wadensjö menar att personalen upplever tolken som ett störningsmoment i sin yrkesutövning. Detta förekommer speciellt i de situationerna när tolkanvändaren saknar erfarenhet och kunskap i hur man använder sig av tolk, och då tar samtalet längre tid än de förväntat sig (Wadensjö 1998, s. 9). Mina informanter anser också att det tar längre tid att ha ett utvecklingssamtal genom tolk och detta kommer de att tänka på i framtiden och boka extra tid. Tolkens närvaro och relationen mellan tolk och tolkanvändare, förändrar samtalet på ett elementärt sätt och påverkar dess innehåll och utveckling (Wadensjö 1998, s. 12). Flera av lärarna påtalade att de måste vara mer pålästa och förberedda inför ett samtal där tolk används och behöver extra tid än ett vanligt utvecklingssamtal.

Exempel VII

Fråga 11 *Hur uppfattar du tolkat utvecklingssamtal, jämfört med vanligt utvecklingssamtal?*

Svar 11.1 *Det första jag tänker på är att samtalet tar lite längre tid, vi bokar en kvart längre än vanligt. Det har blivit ett stressmoment i de få samtal jag har haft, att tolken inte har varit i tid, en tolk var 25 minuter sen, ett stressmoment till, samtalet kan blir lite mer oroligt innan det kommer i gång. Jag har upplevt att det är en enormt stor skillnad på så sätt hur samtalet blir beroende på hur tolken-. Och det kan jag nu säga nu, nu vet ju jag av erfarenhet, nästa gång kommer jag att be tolken komma 10 min tidigare, så att jag kan prata innan med tolken, och så säger jag att jag ser gärna att du tolkar under tiden [simultantolkning].*

Svar 11.2 *Det tar längre tid. Det är svårt. Man blir lite spänd. Det kan vara svårt ibland med formulering, branschspråk. Det kan vara lite svårt för tolken ibland för jag kan vara en sån som pratar på, utan att tänka på tolken, behöver ibland ett tecken från tolken för att hen ska få tolka. Så att vi får ett flytande samtal, att du får med eleven, vi kan ju förbereda. Eftersom jag inte har vetat förut, nu har jag utvärderat lite, nu har jag*

funderat till nästa gång hur jag ska göra, så att jag och tolken sitter så här och förbereder innan föräldern kommer.

Svar 11.3 Det tar längre tid med tolk, det blir inte lika informellt heller.

Eftersom det är ont om tid, så tenderar lärarna att fokusera mer på det viktigaste, de upplevde att de inte fick fram lika mycket information som vid ett samtal utan tolk och man är tvungen att ändra lite agenda och planera mötet bättre. Medan tolken tolkade det som hade blivit sagt, funderade läraren på hur hen skulle uttrycka sig och hur mycket skulle hen prata, för att tolken ska kunna tolka allt som sägs. Att man måste vänta in varandra gör att det blir svårare att få ett flyt i samtalet och skapa en naturlig kommunikation.

Exempel VIII

Fråga 12 *Hur uppfattar du ett tolkat utvecklingssamtal, jämfört med ett utvecklingssamtal utan tolk*

Svar 12.1 Problemet är att samtalet inte flyter med tolk såklart, för du stannar upp. Det är lite olika. Vissa tolkar tar ganska långa meningar, jag kan prata en liten stund och sedan översätter tolken och vissa vill tolka ganska direkt när jag har sagt någonting. Och de här korta - då flyter inte på, då tar det ganska lång tid. På samma sätt så kan jag också tappa tråden när jag pratar, för det kan komma en fråga där emellan, vilket absolut är ok, men det gör att jag kanske inte styr vägen dit jag hade tänkt i samtalet just då. Och det är oftast inte upplagt för att kunna ha nåt annat än bara ren information och frågor tillbaka. Det blir ganska statiskt när man pratar med tolk så där. [...] Jag har inte alls samma samtalsupplägg när jag har tolk och när jag inte har tolk.

Fråga 13 *Hur skulle du vilja ha det? Vad är det idealiska samtalet?*

Svar 13.1 Lite som han var. Tolka under tiden. Att det flyter på, att tolken inte bara vänder sig till den enda parten, att samtalet flyter på, förälder, lärare, barn.

Svar 13.2 Det blir att tolken känner till skolans begrepp, och klarar av dem här längre-, längre avstånden-, ahhh det är fortfarande det vi kommer tillbaka till, så att samtalet kan flyta på- aahhh, precis. Och att man känner att tolken är bekväm med föräldrar och barn, barnen är bekväm med tolken, jag är också det, när det klickar för oss allihopa, hela gruppen.

Svar 13.3 [...]jag fick prata färdigt, och sen fick jag vända mig till tolken, och säga-, ahhhh och så tolka den, och så kommer det tillbaka, och sen ska jag försätta-, det blev till slut väldigt så här att jag pratade med tolken och tolken pratade med mamma, alltså det blev..., vi hade inte ett samtal, utan det blev väldigt stökigt, vilket var jättetråkigt. Det gör att man tappar tanken, vart är jag någonstans, det är jättesvårt att få med eleven, att få den att säga någonting, när ska jag komma in, när tolken pratar med mamma, eller med fröken, eller när ska jag uttrycka mig som elev? Det blir ett väldigt stelt samtal, vilket gör att man blir lite trött.

4.4 Sammanfattning av resultat och analys

Efter analysen av de olika teman som framkom under intervjuerna kan man dra följande slutsatser

1. Lärarna som deltog i undersökningen vittnade om bristande kunskaper i tolkanvändning.
2. Lärarna ansåg också att barnets roll i ett tolkat utvecklingssamtal är annorlunda eftersom barnet blir mindre delaktigt i ett utvecklingssamtal med tolk jämfört med traditionella utvecklingssamtal.
3. Lärarna i studien upplevde att utvecklingssamtal med tolk tar längre tid.

5. Diskussion

Tolkanvändarens syn på tolkning i utvecklingssamtal är ett område som är väldigt lite utforskat. Förhoppningen men detta arbete var att beskriva några lärares upplevelser av att använda tolk i utvecklingssamtal. Eftersom jag ville ta reda på lärarnas uppfattning om och erfarenheter av samtal genom tolk, och min bedömning var att det inte finns tillräckning med forskning inom området, bestämde jag mig för att intervjua några lärare som har erfarenhet av tolkanvändning i utvecklingssamtal. Fägerborg (1999) resonerar om hur mångfacetterat den etnografiska intervjun är som metod, jag bestämde mig dock för denna komplexa arbetsmetod, för att kunna få just ett betydelsefullt och nyanserat material. Inspelade intervjuer verkade vara den bästa metoden för att informanterna ska kunna beskriva sina tankar och upplevelser, och berätta om sina erfarenheter. Jag ställde öppna frågor från en intervjuguide för att styra informanterna så lite som möjligt i sina svar och för att de ska kunna prata fritt och beskriva sina versioner och tolkningar av händelsen (Fägerborg 1999, s.55).

För en bättre bedömning och trovärdighet av studiens resultat, var det viktigt att ha med information om respondenternas erfarenhetsbakgrund, både antal år i sin profession och i erfarenhet av tolkanvändning. Alla mina informanter har använt sig av tolk i utvecklingssamtal någon gång. Vissa hade precis haft sitt första samtal med tolk när intervjun hade bokats, andra hade redan varit 20 år i yrket och haft många samtal genom tolk. Ändå visade min analys att det inte är någon stor skillnad i deras upplevelser av tolkanvändning. Under min analys av det transkriberade materialet kom tre teman upp som huvudkategorier. Alla mina respondenter hade stött på samma problem: svårt att styra samtalet på grund av okunskap om tolkanvändning, problem med barns delaktighet i samtalet som blir betydligt mindre än i samtal utan tolk och ont om tid vid samtal genom tolk. För en närmare redogörelse av intervjurestutaten redovisades och analyserades transkriberade exempel från intervjuerna i uppsatsen.

Analysen av intervjuerna visar att tolkanvändning är ett ämne som informanterna har inte så mycket åsikter om. Det var svårt för lärarna att beskriva vad en bra tolkanvändare är, förmodligen eftersom de aldrig aktivt har reflekterat över tolkanvändning. Bristande kunskaper i tolkanvändning ger stor osäkerhet för såväl lärarna som barnen. Resultatet stämmer väl med tidigare forskning, t ex Wadensjö 1998, som visar att det är viktigt för tolkanvändaren att skaffa sig kunskaper om hur man kommunicerar genom tolk och att använda sig av professionella tolkar, för att undvika missförstånd

och för att kunna garantera social service och rättssäkerhet på lika villkor för alla (Wadensjö 1998, s.17). Färdighet i tolkanvändning verkar dock inte anses vara viktigt på de skolorna som studien utförts, eftersom inte någon av lärarna fått utbildning i tolkanvändning eller innan intervju tillfället tyckt att det skulle vara nödvändigt. Det faktum att många tolkar inte är utbildade i tolkning och därmed ofta inte håller sig neutrala och opartiska, och också väljer att lägga sig i samtalet eller att tolka bara delar av kommunikationen bidrar också till lärarnas tveksamhet och frustration. Resultatet kan också tolkas så att lärarens ansträngning för att koncentrera sig på tolken och tolkens agerande överskuggar relationen mellan lärare, barn och förälder så att den senare relationen inte kan utvecklas på samma sätt, eller inte alls existerar.

Det jag upplever som intressant är att lärarna, under intervjuernas gång, började reflektera över vikten av att kunna kommunicera rätt genom tolk. Att samtala om detta ämne gjorde dem mer medvetna om deras egen roll som tolkanvändare, om föräldrarnas och tolkens roll under utvecklingssamtalet, men framförallt blev de medvetna om barnets roll som inte äger samtalet längre. De informanterna som hade minst erfarenhet av tolkanvändning reflekterade mest över barnets och deras egen roll i tolkat samtal, och över svårigheterna och möjligheterna i att använda sig av tolk. Intressant var också att de erfarna lärarna upplevde att de vet hur det går till i tolkade utvecklingssamtal men de ”tänkte inte så mycket på det” som inte fungerar.

Begränsningen av delaktighet i utvecklingssamtal genom tolk var ett oväntat resultat, då den inte nämnts i tidigare forskningsresultat, så vitt författaren känner till. Denna aspekt hade inte heller bearbetats i förberedelsen av studien. Det är alltså helt ny information om tolkning i utvecklingssamtal som verkar ha framkommit här. Något som verkligen skulle kunna undersökas vidare. Olika aspekter av detta är att barnet är den enda i samtalet förutom tolken som behärskar bägge språken, dessutom hamnar barnet i en situation där hen kanske blir osäker på hur hen ska agera för att inte äventyra lojaliteten åt något håll. Barnet är också den enda som skulle kunna kvalitetsgranska tolken. Man kan också tänka sig att vissa barn i andra situationer är vana att agera tolk åt sina föräldrar, men i denna situation i stället blir passiviserade, man äger inte samtalet.

Att lärarna har varierande kunskaper i tolketik och tolkning i skolan var väntat, liksom att tolkningen påverkar möjligheter för föräldrar, lärare och barn att bygga upp en relation under utvecklingssamtalet. Tidigare forskning undersöker tolkning i termer av ett tre-parts samtal, eller tolkning för barn, från barns perspektiv, som den part som man tolkar för, men man har inte tidigare, så vitt jag vet, undersökt tolkning i denna typ av fyr-parts samtal, där en av parterna (barnet) blir exkluderat från samtalet på grund av omedvetenhet från de andra parterna i samtalet. Tolken har ingen speciell utbildning i utvecklingssamtal och läraren har inte utbildning i samtal genom tolk. Lärarna själva blev medvetna om barnets roll i utvecklingssamtal genom tolk under intervjun, när frågan om vad som är annorlunda i utvecklingssamtal genom tolk kom upp. Andra upptäckte det när jag ställde frågan om de upplever att barnet är mindre delaktig i tolkade utvecklingssamtal: ”Jag vet inte om barnet känner så. Jag har aldrig ställt frågan, men nu när du säger det, tänker jag på det du säger, de säger inte mycket, barnen, när jag har tolksamtal” (svar 8.1 exempel IV ovan).

Nilsen (2010) menar att ha tolkar som är utbildade att tolka för barn kommer att vara en investering i form av säkra uppgifter från barn. I den här studien upplever jag det som att både föräldrar och lärare är upptagna med själva kommunikationsprocessen och fokuserar på tolken för mycket, vilket gör att barnet blir utelämnat. Resultatet visar på en mängd strategier som kan användas för att underlätta kommunikation genom tolk vid utvecklingssamtal. Några exempel på strategier för att underlätta kommunikation via tolk som kom upp under samtalen är:

- Boka in tolken 10 min i förväg så att läraren kan förbereda tolken innan föräldern och barn kommer in.
- Beställa tolk med rätt kvalifikationer och inte ta tolkens kvalifikationer och erfarenhet av skolsamtal för givet när man bokar via en tolkförmedling.

Studien har också visat att samtal med tolk tenderar att leda till begränsning i samtalets innehåll på grund av tidsbrist och svårigheter i kommunikation via tolk. Att samtalet blir mindre informativt och att nyanserna försvinner är en förlust för alla. Lärarna har inte samma möjlighet att skapa en bra relation med dem icke svensk talande föräldrar. Föräldrarna har inte heller samma möjlighet att påverka och få inflytande i sina barns skolgång. Som jag pekade på i bakgrunden är utvecklingssamtalet viktigt för kontakten mellan hem och skola, speciellt med tanke på att de flesta av föräldrar som inte pratar svenska inte har någon annan möjlighet att prata direkt med läraren. Därför är kommunikationen mellan parterna i utvecklingssamtal oerhört viktigt och måste fungera väl. Tidsbrist och okunskap i planering av ett utvecklingssamtal genom tolk gör att det många gånger blir ett misslyckat möte och parterna känner frustration. Tolkens professionalitet och erfarenhet kan spela en stor roll i ett sådant sammanhang. Studien pekar på att det finns utrymme för förbättring vad gäller funktionen av utvecklingssamtal via tolk, men också att det finns fler områden att undersöka i denna typ av samtal.

Bibliografi

Antonini, R. (2010) "The study of child language brokering: Past, current and emerging research", mediAzioni 10, <http://mediazioni.sitlec.unibo.it>. Sökdatum: 2015-02-20

Andersson, F. & Jansson, A. (2007) *Flerspråkighet eller felspråkighet. Komplexitet och möjligheter i förhållande till barn med autism och Aspergers syndrom*. Individ, omvärld och lärande/ Forskning nr. 42. Institutionen för individ, omvärld och lärande. Lärarhögskolan i Stockholm.

Englund Dimitrova, B. (1991) *När två samtalar genom en tredje. Interaktion och icke-verbal kommunikation i medicinska möten med tolk*. Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för tvåspråkighetsforskning.

Fatahi, N. (2010) *Cross-cultural encounters through interpreter-experiences of patients, interpreters and healthcare professionals*. Doktorsavhandling. Institutionen för kliniska vetenskaper. Göteborgs universitet.

Fägerborg, E. (1999) "Intervjuer". Kaiser L. & Öhlander M. (red.). *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur (s.55 – 72).

Glaser, B. (1978) *Theoretically sensitivity. Advances in the methodology of Grounded theory*. Sociology Press.

Håkansson, G. (2003) *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Kammarkollegiet. (2011) *God Tolksed*

http://www.kammarkollegiet.se/sites/default/files/god_tolksed.pdf. Sökdatum: 2014-10-06

Krippendorff, K (2012) *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. London: Sage.

Nilsen, A.B. & Hitching T.H.(red.) (2010) *Talking for barn – en statusrapport*, Høgskolen i Oslo, Avdeling for lærerutdanning og internasjonale studier, November 2010

<http://home.hio.no/~abin/Talking-for-barn/TOLKINGFORBARN.pdf>. Sökdatum: 2015-02-20

Nilsson, Å.(2004) *Efterkrigstidens invandring och utvandring*. Statistiska centralbyrån.

Demografiska rapporter 2004:5

http://www.scb.se/statistik/publikationer/be0701_1950i02_br_be51st0405.pdf.

Sökdatum: 2015-01-20

Nilsson Å., (2011) *Befolkningsprognos för Sverige 2011-2040*, Statistiska centralbyrån, Demografikonsulten

<http://www.demografikonsulten.se/Befolkningsprognos%202011-2040.pdf> Sökdatum: 2015-01-20

Norström E., & Fioretos I. (2013) *Valideringstolkprojektet*

<http://valideringstolk.se/wp-content/uploads/2013/02/Resultatutv%C3%A4rdering-Valideringstolkprojektet-2013-2.pdf>

Sökdatum: 2015-01-20

OECD. (2001). *Knowledge and Skills for Life-First Results from PISA 2000*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

Semantix, personlig kommunikation 2015-02-15

Skolinspektionen. (2009) *Utbildning för nyanlända elever-rätten till en god utbildning i en trygg miljö*. Övergripande granskningsrapport 2009:3

Skolverket. (2002) *Tre decenniers modersmålsstöd: Om modersmålsstödet i förskolan 1970–2000*
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.9689!/Menu/article/attachment/decenniers.pdf
Sökdatum: 2014/12/20

Skolverket. (2008). *Allmänna råd för utbildning för nyanlända elever*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket. (2010). SALSA. www.salsa.artisan.se. Sökdatum: 2014/11/25

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes

Skolverket, (2012) *Allmänna råd Skolverkets allmänna råd om planering och genomförande av undervisningen för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan* (SKOLFS 2011:149), Stockholm: Fritzes

Skolverket (2014) *Vanliga frågor och svar om PISA*
<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier/pisa>. Sökdatum: 2014/11/30

Svensk Författningssamling SFS 1986:223, Förvaltningslagen

Svensk Författningssamling SFS 2010:800, Skollag.

SOU 2005:37 *Tolkutbildning – nya former för nya krav*. Stockholm: Fritzes

Tema modersmål- konferens för modersmåls lärarna, Skolverket, Stockholm 2014-10-27

Thomas W.P. & Collier V. P. (2003) ”Educational Leadership”
http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el200310_thomas.pdf. Sökdatum: 2015/01/20

Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms Universitet. TÖI (2008) *Tolkkunskap*. Stockholm: Fritzes och Norstedts Juridik.

Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet. TÖI (2011) *Verksamhetsberättelse*
http://www.tolk.su.se/polopoly_fs/1.85735.1334924439!/menu/standard/file/slutgiltig_webb_vb2011.pdf. Sökdatum: 2014/12/20

Viberg, Å. (1996) ”Svenska som andraspråk i skolan”. I: Hyltenstam, K. (1996) *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

wadensjö, C. (1998) *Kontakt genom tolk*. Stockholm: Dialogos

Bilagor

Bilaga 1 – Information om studien

Hej!

Mitt namn är Ramona Noori och jag läser på Stockholmsuniversitet, Tolk och Översättnings Institutet. Just nu jobbar jag med mitt examensarbete som handlar om användning av tolk i et utvecklingssamtal med föräldrar som har ett annat modersmål än svenska.

Det finns ganska mycket forskning om tolkanvändning i sjukvården och rättsväsendet, men inte så mycket inom skolan.

Jag vill undersöka lärarnas syn på tolkanvändning i utvecklingssamtal och hur tolkanvändaren upplever tolkens roll i utvecklingssamtal.

Jag vore tacksam om du tog dig tid för att delta i min studie och ställa upp för en intervju. Du kommer att vara anonym liksom din skola, och det kommer inte att vara möjligt att identifiera dem intervjuade lärarna ur studiens resultat. Allt insamlat material är konfidentiellt. Är du intresserad av att ta del av mitt resultat, finns det möjlighet att få en kopia på min rapport.

Du kan när som helst under arbetet, ångra dig och avbryta ditt deltagande.

Tack på förhand!

För frågor och mer information kring studien är ni välkomna att kontakta mig via e-post: iancauramona@yahoo.com eller tel.: 0762388936

Med vänliga hälsningar,

Ramona Noori

Bilaga 2 – Samtycke till att medverka i studien

Jag har tagit del av ovanstående information. Jag är medveten om att mitt deltagande i studien är frivilligt och att jag när som helst kan avbryta mitt deltagande utan att behöva motivera varför.

Datum

Namnunderskrift

Bilaga 3 – Intervjuguide

Tolkanvändarens Bakgrund

1. Hur länge har du arbetat som lärare? (modersmål)
2. Vad har du för erfarenhet av tolkanvändning?
3. Har skolan några restriktioner på hur/när tolk ska beställas?
4. Hur bokar ni tolk? Är det svårt att göra det?
5. Har ni några krav på tolkarnas kompetens? (auktoriserade, erfarenhet av utvecklingssamtal, etc?)
6. Vilka erfarenheter har du i att använda:

- professionell tolk
- anhörigtolk (barnet, andra familj medlemmar)
- personal tolk (modersmåls lärare, andra lärare)

Vilka använder du mest, minst, har aldrig använt?

7. Brukar du fråga efter någon speciell tolk? Varför?
8. Tycker du att det passar bättre med något speciellt typ av tolk? (i vad det gäller kön, ålder, etnisk bakgrund)
9. Är det några språk som det är extra svårt att få tolk till?
10. Hur viktigt är det att använda tolk i ett utvecklingssamtal med föräldrar som har ett annat modersmål än svenska? Varför? Vad är det som är viktigt?
11. Finns det situationer som är mer berättigade än andra att anlita en tolk?
12. När är det motiverat att använda tolk? När funkar det bra utan tolk? I vilka situationer tycker du att det fungerar utan tolk?
13. Hur uppfattar du ett tolkat utvecklingssamtal, jämfört med ett utvecklingssamtal utan tolk (samtal med svensktalande föräldrar) i vad det gäller: agenda, spontanitet och skämt, formulering/uttryck, icke-verbalt språk, nyanser i språket, missförstånd, återkoppling, formulering/uttryck.
14. Vad är viktigt för att vara en bra tolkanvändare?
15. Har du fått någon information i vad det gäller att vara en bra tolkanvändare.
(om man inte fått utbildning eller info om tolkanvändning vill man ha det då?)

16. Vilken roll har tolken? Vilken betydelse har tolken för mötet mellan dig och föräldrarna?
17. Vilka är dina erfarenheter? Kan du berätta om en positiv erfarenhet av tolkanvändning?
18. Brukar du lita på tolken? Varför?
19. Vad är komplicerat i ett tolkat samtal? Vad är en tillgång i ett tolkat samtal? Vilka svårigheter/möjligheter ser du i att använda tolk?
20. Vad kallar du ett bra utvecklingssamtal med tolk? Vad var bra? Kan du nämna några exempel? Sättet tolken har tolkat ex. vis konsekutivtolkning, simultan, turtagningen, avbrott, viskning?
21. Vad kallar du för ett misslyckat tolkat samtal eller mindre bra erfarenhet? Kan du nämna några exempel?
22. Hur skulle du vilja ha det? Vad är det idealiska samtalet?
23. Vad kan tolken göra bättre?
24. Har tolken hållit sig neutralt och opartisk?
25. Har tolken presenterat sig?
26. Uppfattade du att tolken tolkade allt? Pratade tolken mer eller mindre än du gjorde? Tror du att hen missade något/eller lagt till något?
27. Kan du berätta om en situation där du har använt tolk? Vilken sorts tolk var det och hur påverkade detta utvecklingssamtalet/barnets skolsituation?
28. Kan du berätta om en situation där du har inte använt tolk, men skulle ha gjort det? Hur påverkade detta utvecklingssamtalet?
29. Finns det något mer du vill tillägga? Är du nöjd, skulle du vilja ha en förändring? På vilket sätt?

Stockholms universitet/Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Telefon/Phone: 08 – 16 20 00
www.su.se

**Stockholms
universitet**